

รัฐธรรมนูญในอุดมคติของสังคมไทย: รัฐธรรมนูญที่ไม่เอื้อประโยชน์แก่ระบบอุปถัมภ์

The Ideal Constitution of Thai Society:

The Constitution That Fails to Encourage the Patronage System

ฉัตรชัย เอมราช
Chatchai Emraja

บทคัดย่อ

ระบบอุปถัมภ์เป็นรูปแบบความสัมพันธ์ที่ฝังรากลึกในสังคมไทยอันเป็นผลจากความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงทรัพยากรที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิต ทั้งนี้ วัฒนธรรมการเมืองของไทยที่อยู่บนพื้นฐานของระบบอุปถัมภ์เป็นอุปสรรคสำคัญต่อสัมฤทธิ์ผลของการปฏิรูปการเมืองตลอดมา รัฐธรรมนูญในอุดมคติของสังคมไทยจึงควรให้ความสำคัญกับการป้องกันการแทรกแซงสถาบันการเมืองโดยระบบอุปถัมภ์ ผ่านกระบวนการปฏิรูประบบรัฐสภาที่มุ่งเน้นการแบ่งแยกอำนาจระหว่างฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ร่วมกับการลดความแข็งแกร่งของเครือข่ายความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์โดยการลดความเหลื่อมล้ำด้านโอกาสและการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ตลอดจนส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนของสังคมในการยกร่างรัฐธรรมนูญ เพื่อให้รัฐธรรมนูญมีลักษณะบูรณาการและสอดคล้องกับบริบทที่แท้จริงของสังคมไทย

คำสำคัญ: รัฐธรรมนูญ ระบบอุปถัมภ์ ระบบรัฐสภา

Abstract

The patronage system is a deep-seated relation concept in Thai society resulting from disparity in access to the essential element for life. The Thai patronage system-based political culture is consistently an important obstacle to the effectiveness of the political reform. The ideal constitution of Thai society shall give priority to the protection of political structure from the intervention of the patronage system. That is the parliamentary system reform should to effectively separate powers between branches of the legislative and the executive along with reducing the vigorous patronage system network by reducing disparity in opportunity, promoting community strength and encouraging the participation of all sectors of society in drafting the constitution in order to generate an integrative constitution in accordance with the actual context of Thai society.

Keywords: Constitution, Patronage System, Parliamentary System

บทนำ

การตอบคำถามรูปแบบเชิงอุดมคติของรัฐธรรมนูญ ในอุดมคติของสังคมไทยนั้น นอกจากพิจารณาแบบของการทุจริตคอร์รัปชันอันเกิดจากการผูกขาดทางการเมืองไว้กับกลุ่มผลประโยชน์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง อันเป็นสภาพปัญหาที่ส่งผลต่อความคลอนแคลนของระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทย หรือการค้นหาด่วนทวิในรัฐธรรมนูญของต่างประเทศที่อาจช่วยป้องกันการเกิดขึ้นของสภาพปัญหาดังกล่าวแล้ว ยังจะต้องพิจารณาความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ (Patronage System) ตลอดจนดุลการแลกเปลี่ยนอันเป็นเงื่อนไขสำคัญในการคงอยู่ของความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ และการเกิดขึ้นของดุลการแลกเปลี่ยนในระหว่างชนชั้น ซึ่งเป็นเหตุให้ประชาชนถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองของเครือข่ายระบบอุปถัมภ์ในรูปแบบต่างๆ นอกจากนั้น ปัจจัยด้านรูปแบบโครงสร้างสถาบันการเมืองของไทยในปัจจุบันยังได้รับอิทธิพลจากระบบรัฐสภาของประเทศอังกฤษ ซึ่งเป็นรูปแบบที่ไม่สะท้อนหลักการแบ่งแยกอำนาจอย่างชัดเจนและง่ายต่อการนำไปสู่การผูกขาดทางการเมืองโดยเสียงข้างมาก อันเป็นปัจจัยสำคัญเชิงโครงสร้างสถาบันการเมืองที่เอื้อต่อการเกิดขึ้นของความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในระบบรัฐสภาของประเทศไทยอย่างมาก ในบทความนี้ผู้เขียนจึงมุ่งการนำเสนอลักษณะของระบบอุปถัมภ์และดุลการแลกเปลี่ยน รวมถึงความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมการเมืองไทย ตลอดจนรูปแบบของรัฐธรรมนูญในอุดมคติของสังคมไทย อันเป็นผลจากการออกแบบรัฐธรรมนูญให้มีลักษณะด้านการป้องกันการแทรกซึมเข้าสู่โครงสร้างสถาบันการเมืองของไทยโดยระบบอุปถัมภ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1. ระบบอุปถัมภ์และดุลการแลกเปลี่ยนในฐานะเงื่อนไขสำคัญของสภาพปัญหาการเมืองไทย

1.1 ระบบอุปถัมภ์

ระบบความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์เป็นระบบที่กำหนดบทบาทหน้าที่ของบุคคลในแต่ละชั้นของสังคม โดยฝ่ายหนึ่งเป็นผู้อุปถัมภ์และอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ได้รับการอุปถัมภ์ (รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, 2536) ทั้งนี้ ผู้อุปถัมภ์ให้ประโยชน์แก่ผู้รับอุปถัมภ์โดยหวังจะได้ผลประโยชน์ตอบแทนในรูปแบบต่างๆ จากผู้รับอุปถัมภ์ของตน (ฮอลล์, 2545) ดังนั้นความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์จึงสามารถเกิดได้ทุกพื้นที่ ไม่จำกัดเฉพาะแต่ในสังคมชนบทเท่านั้น ซึ่งบุคคลมีความสามารถเข้าถึงทรัพยากรอย่างไม่เท่าเทียมกัน (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2547) ใน

สังคมไทยนั้น ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์สามารถพบได้ตั้งแต่สมัยโบราณ ในฐานะโครงสร้างทางสังคมที่เป็นทางการอันเป็นผลโดยตรงจากความต้องการควบคุมกำลังคนซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีจำกัด และมีความจำเป็นต่อการปกครองบ้านเมืองทั้งในด้านการเกษตรและการสงคราม ปรากฏเป็นรูปแบบของการจัดช่วงชั้นทางสังคมโดยการกำหนดสถานะทางสังคมของบุคคลลดหลั่นกันไปตามระดับความสำคัญ (อคิน รพีพัฒน์, ม.ร.ว., 2545)

เหตุที่ความสัมพันธ์ทางสังคมของคนไทยในสมัยโบราณถูกกำหนดโดยสถานะสูงและต่ำดังกล่าว ส่งผลต่อการฝังรากลึกของความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทยโดยตรง ทั้งในรูปแบบทางการระหว่างนายกับไพร่ และรูปแบบที่ไม่เป็นทางการระหว่างผู้เป็นนายด้วยตนเอง ที่ต้องขอความอุปถัมภ์จากเจ้านายในระดับที่สูงกว่าหรือพระมหากษัตริย์เพื่อความคุ้มครองและเพื่อประโยชน์ทางตำแหน่งราชการ (อคิน รพีพัฒน์, ม.ร.ว., 2545) ทั้งนี้ ขุนนางหรือข้าราชการที่ไม่มีขุนนางระดับสูงกว่าหรือเจ้านายในพระราชวงศ์ให้การสนับสนุน ก็อาจจะได้รับผลร้ายจากการปฏิบัติหน้าที่ราชการอันส่งผลต่อความไม่มั่นคงและไม่เจริญก้าวหน้าในตำแหน่งของตนได้ แม้ว่าการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวจะได้กระทำไปโดยชอบด้วยกฎหมายก็ตาม (สังจากริมย์ อุดมราชภักดี, พระยา, 2557) ในกรณี การรื้อวัฒนธรรมของตะวันตกเข้าสู่สังคมไทยซึ่งก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างทางสังคมโดยเฉพาะการสิ้นสุดลงของระบบศักดินานั้น นอกจากจะไม่ได้ทำให้ระบบอุปถัมภ์เลือนหายไปจากสังคมไทยแล้วยังผลักดันให้ระบบอุปถัมภ์ผันแปรจากความสัมพันธ์ในรูปแบบโครงสร้างที่มีลักษณะเป็นทางการมาสู่โครงสร้างความสัมพันธ์ในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการในรูปของศีลธรรม และมารยาทอันเป็นกฎเกณฑ์ที่ปรากฏในชีวิตประจำวัน (เป็คชเต็ด, 2554)

1.2 ดุลการแลกเปลี่ยน

ความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์นั้นถูกหล่อเลี้ยงอยู่ได้ด้วยกลไกของดุลการแลกเปลี่ยน โดยความแตกต่างของอุปสงค์และอุปทานในสิ่งที่เป็นสื่อกลางการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ส่งผลต่อรูปแบบความสัมพันธ์ของระบบอุปถัมภ์ ซึ่งผู้อุปถัมภ์มักจะอยู่ในฐานะสนับสนุนสินค้าและบริการต่างๆ ให้แก่ผู้รับอุปถัมภ์แต่ฝ่ายเดียว โดยสินค้าและบริการดังกล่าวเป็นสิ่งจำเป็นแก่ผู้รับอุปถัมภ์ในการดำรงชีพและอยู่ดีกินดี โดยทั่วไปแล้วจะได้แก่วิถีทางพื้นฐานในการยังชีพ ส่วนด้านของผู้รับอุปถัมภ์ กระแสการถ่ายเทระหว่างผู้รับอุปถัมภ์ไปสู่ผู้อุปถัมภ์โดยทั่วไปจะเป็นไปในรูปของการให้บริการแรงงาน

พื้นฐาน การเป็นแรงงานเสริมหรือการจัดหาสินค้าเสริม และการส่งเสริมผลประโยชน์ต่างๆ ของผู้ประกอบการ ซึ่งหากพิจารณา กระแสการถ่ายเทระหว่างผู้ประกอบการและผู้รับอุปถัมภ์ในตุล การแลกเปลี่ยนโดยละเอียด จะพบว่าคุณค่าของปัจจัยที่ ผู้อุปถัมภ์สามารถมอบให้แก่ผู้รับอุปถัมภ์ขึ้นอยู่กับสถานะ ของเหตุการณ์อันเป็นบริบทที่ปรากฏการแลกเปลี่ยนขึ้นด้วย โดยไม่จำเป็นต้องขึ้นอยู่กับมูลค่าทางเศรษฐกิจของสินค้า และบริการดังกล่าวเสมอไป อาทิ ขาวนาอาจต้องการความ ค้ำครองหรือการใช้สิทธิพลจากผู้ประกอบการของตนมากกว่า การให้ความช่วยเหลือในทางเศรษฐกิจหากกระแสการแลกเปลี่ยนเกิดขึ้นในช่วงเวลาวิกฤติ เป็นต้น (สกอตต์ และ เคิร์ต- วิเลียต, 2545)

ตุลการแลกเปลี่ยนเป็นเงื่อนไขสำคัญอันนำไปสู่ความ อยู่รอดของความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ในด้านความ ชอบธรรมของผู้อุปถัมภ์ หากมีทางเลือกเพิ่มขึ้นในการเข้าถึง ทรัพยากรที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีพ รวมถึงหลักประกัน ความมั่นคงในการดำรงชีวิตอันเป็นรากฐานของความชอบ ธรรมในความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ดังกล่าว (สกอตต์ และ เคิร์ต-วิเลียต, 2545) ก็ย่อมทำให้ความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ เสื่อมถอยด้วยในที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะธรรมชาติของ การเกิดระบบอุปถัมภ์ที่เป็นผลจากความเหลื่อมล้ำในการเข้า ถึงทรัพยากรโดยมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของสภาพ สังคมโดยตรง (เบ็คชเต็ด, 2545)

1.3 อิทธิพลของวัฒนธรรมการเมืองแบบอุปถัมภ์ที่ ส่งผลกระทบต่อวิกฤตการณ์ทางการเมืองของไทย

พลศักดิ์ จิรไกรศิริ (2545) แบ่งวัฒนธรรมการเมือง ของไทยเป็นสามลักษณะใหญ่ๆ โดยพิจารณาตามทัศนคติ และความเชื่อของบุคคลในสังคมที่มีต่อสถาบันการเมือง การปกครองในช่วงเวลาต่างๆ นับแต่กรุงสุโขทัยถึงปัจจุบัน กล่าวคือ 1) วัฒนธรรมการเมืองไทยแบบค้ำแคบ ซึ่งเป็น วัฒนธรรมการเมืองดั้งเดิมในสังคมไทยสมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา และกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งแนวคิดเรื่อง ความเกี่ยวพันระหว่างผู้ปกครองและราษฎรยังคงเป็นไป ตามหลักกฎแห่งกรรมทางศาสนาพุทธ ราษฎรไม่มีความรู้ ความเข้าใจและไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในระบบสังคมการเมือง 2) วัฒนธรรมการเมืองไทยแบบไพร่ฟ้า ซึ่งเกิดขึ้น เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิรูป การปกครอง ทั้งนี้ การกล่อมเกลามาจากสถาบันการศึกษา สมัยใหม่และการเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติงานในสถาบัน การเมือง ทำให้ประชาชนชาวไทยโดยเฉพาะกลุ่มข้าราชการ และชนชั้นกลางมีความรู้ความเข้าใจในการเมืองการปกครอง

มากขึ้น และ 3) วัฒนธรรมการเมืองไทยแบบมีส่วนร่วม ซึ่ง เป็นผลจากการพัฒนาของข้าราชการไทยบางส่วนอันนำไปสู่ ความสำเร็จในการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 และค่อยๆ พัฒนามาผ่านระยะเวลาของการเป็นอำมาตยาธิปไตย ระหว่างปี พ.ศ. 2475-2516 และการเป็นธนาธิปไตยอันเป็นผล จากพัฒนาการทางเศรษฐกิจและสังคมตลอดจนเทคโนโลยี สารสนเทศ ที่ส่งผลให้กระบวนการกล่อมเกลามาทางสังคมไทย มีลักษณะสมัยใหม่มากยิ่งขึ้นภายหลังการเสื่อมอำนาจของ อำมาตยาธิปไตยในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เป็นต้นมาในการนี้ พิทยา มาตมินทร์ไชยนรา (2548) กล่าว ถึงวัฒนธรรมการเมืองของไทยในปัจจุบันว่า ประเทศไทยมี รูปแบบวัฒนธรรมทางการเมืองแบบผสมระหว่างวัฒนธรรม การเมืองแบบไพร่ฟ้าและวัฒนธรรมการเมืองแบบมีส่วนร่วม ซึ่งแฝงไว้ด้วยระบบอุปถัมภ์ที่ยังคงเป็นแนวคิดที่ครอบงำ มโนทัศน์ของผู้คนสืบเนื่องมานานนับแต่ในอดีต

ในลักษณะวัฒนธรรมการเมืองแบบไพร่ฟ้าผสมแบบ มีส่วนร่วมนั้น แม้ประชาชนจะมีบทบาททางการเมืองมากขึ้น อันเนื่องมาจากประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในรูปแบบ การปกครอง อันเป็นผลของการได้รับการกล่อมเกลามาทางสังคม จากสถาบันการศึกษาที่เพิ่มมากขึ้น แต่ชนชั้นนำผู้บริหาร ประเทศยังคงมองว่าประชาชนคือราษฎรที่สามารถอยู่ภาย ใต้การควบคุมของตน และประชาชนบางส่วนก็มีแนวโน้มที่ จะยอมรับอำนาจของอภิสิทธิ์ชนทางการเมือง (วิศรุตตา ทองแกมแก้ว, ม.ป.ป.) ส่งผลให้วัฒนธรรมการเมืองของไทยมี ลักษณะอำนาจนิยมแม้ในสังคมประชาธิปไตย

ทัศนคติแบบอำนาจนิยมอันเป็นผลพวงจากระบบ อุปถัมภ์ที่แทรกซึมในสังคมไทย จึงเป็นเงื่อนไขหนึ่งซึ่งผล ให้อำนาจประชาชนชาวไทยไม่สามารถมีส่วนร่วมในทางการเมืองได้ อย่างแท้จริง และแม้ว่าในปัจจุบันจะปรากฏนโยบายพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมเพิ่มมากขึ้นโดยมุ่งเป้าหมายสู่ชุมชนท้องถิ่น ซึ่งความเป็นจริงแล้วควรจะเอื้อประโยชน์ด้านการส่งเสริมการ มีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคประชาชน หากแต่ผลจากรู ปแบบการส่งเสริมความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนในปัจจุบัน ไม่ว่า จะเป็นรูปแบบการจัดตั้งกลุ่มอาชีพ กลุ่มสตรี หรือการสร้าง ความเข้มแข็งให้ชุมชนผ่านโครงการต่างๆ ของรัฐบาล อาทิ โครงการส่งเสริมสินค้าและผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน (OTOP) แต่ ชุมชนก็ยังได้รับอิทธิพลจากการพึ่งพาระบบราชการสูง ส่งผล ให้ชุมชนไม่มีศักยภาพในการพึ่งพาอาศัยตนเองได้อย่างแท้จริง เนื่องจากองค์กรชุมชนสามารถเข้าถึงแหล่งทรัพยากรผ่านการ สนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรอื่นจากส่วนราชการต่างๆ ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรชุมชนและระบบราชการ

มีลักษณะพึ่งพากันและกันมากยิ่งขึ้น จนกระทั่งองค์กรชุมชนแปรสภาพกลายเป็นเพียงองค์กรลูกข่ายของส่วนราชการและนำมาสู่ความเสื่อมสลายขององค์กรชุมชน (จรัส สุวรรณมาลา, ม.ป.ป.) ซึ่งการสูญเสียความสามารถของการรวมกลุ่มในแนวราบของชุมชนและความเข้มแข็งของสายสัมพันธ์ในแนวตั้งระหว่างองค์กรชุมชนและระบบราชการ กลายเป็นอีกช่องว่างหนึ่งซึ่งเอื้อต่อการแทรกแซงชุมชนโดยความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ จนชุมชนกลายเป็นเพียงฐานเสียงของเครือข่ายกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองที่มีอิทธิพลต่อระบบราชการอันนำไปสู่ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในที่สุด

การทุจริตคอร์รัปชันอันเกิดจากการผูกขาดทางการเมืองโดยกลุ่มผลประโยชน์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเป็นต้นเหตุสำคัญของสภาพปัญหาทางการเมืองของไทยทั้งในอดีตและปัจจุบันนำไปสู่วิกฤติการณ์ทางการเมืองซึ่งกระทบต่อการพัฒนาประเทศ ทั้งมีความเกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพกับภาครัฐประหารหลายครั้งที่เกิดขึ้นในประเทศไทยโดยตรง ด้วยเป็นเหตุผลของคณะรัฐประหารที่อ้างว่าทำการรัฐประหารเพื่อแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน แต่เมื่อมีการก่อตั้งรัฐบาลขึ้นต่อมาก็ไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลของทหารหรือไม่ก็ตาม การทุจริตคอร์รัปชันก็จะกลับมาปรากฏในวงการเมืองไทยอีกเสมอ (Tangsupvattana, 2011) และแม้ประเทศไทยจะเคยผ่านการปฏิรูปการเมืองมาแล้ว แต่แนวโน้มของการทุจริตคอร์รัปชันก็ไม่ลดลงเพราะการปฏิรูปการเมืองไม่ได้นำไปสู่การลดหรือทำลายระบบอุปถัมภ์ที่เป็นรากเหง้าแท้จริงของปัญหาสังคมไทย (บัณฑิต นิฉาว, 2557)

ในการนี้ การซื้อเสียงที่แพร่หลายพร้อมกับโครงสร้างเครือข่ายของระบบอุปถัมภ์ที่ฝังรากลึกในทุกภูมิภาคของประเทศ เป็นผลจากความล้มเหลวของภาครัฐในการกระจายความเจริญและก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำขึ้นอย่างเห็นได้ชัดในระหว่างเมืองหลวงและระดับภูมิภาคของประเทศ ซึ่งสร้างปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อการเจริญเติบโตขึ้นของระบบอุปถัมภ์ในวงกว้าง เพราะประชาชนต้องเข้าสู่เครือข่ายของระบบอุปถัมภ์เพื่อเติมเต็มช่องว่างอันเกิดจากความเหลื่อมล้ำดังกล่าว (Thornton, 2000) นอกจากนี้ ระบบการปกครองของไทยยังให้ความสำคัญกับกลุ่มการเมืองในต่างจังหวัดมากกว่ากลุ่มการเมืองในเมืองหลวง กล่าวคือ กว่าร้อยละ 90 ของที่นั่งในสภาผู้แทนราษฎรของไทยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในระบบเขตเลือกตั้งที่มาจากต่างจังหวัด ซึ่งส่วนมากเป็นกลุ่มธุรกิจซึ่งต้องการที่นั่งในสภาฯ เพื่อต่อสู้กับกลุ่มอิทธิพลของข้าราชการและทหาร หรือกลุ่มอำนาจเก่า (Old Elite) (Tangsupvattana, 2011) ทั้งนี้ โอกาสทางธุรกิจที่ได้รับจากการมีส่วนร่วมในการบริหารงบประมาณผ่านการ

ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและรัฐมนตรี นำมาซึ่งการปลูกฝังอิทธิพลของกลุ่มธุรกิจการเมืองในทุกภูมิภาคของประเทศ และเปิดโอกาสให้นายทุนระดับชาติที่เล็งเห็นประโยชน์จัดตั้งพรรคการเมืองใหม่ขึ้นโดยรวมกลุ่มนักการเมืองตลอดจนผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นหรือพรรคการเมืองของนายทุนท้องถิ่นทั้งพรรคในที่สุด (อมร จันทรสมบูรณ์, 2552, อ้างถึงในบรรเจิด สิงคะเนติ, 2555)

ลักษณะของวัฒนธรรมการเมืองแบบอุปถัมภ์ในบริบทการเมืองไทย ปรากฏเด่นชัดในลักษณะของเครือข่ายหัวคะแนนและผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น ซึ่งเชื่อมโยงระบบอุปถัมภ์เข้ากับบุคคลหลายคนขึ้นทั้งระดับรากหญ้าจนถึงนายทุนระดับชาติ นอกจากนี้ วัฒนธรรมการเมืองแบบอุปถัมภ์ยังมีอิทธิพลต่อการจัดตั้งรัฐบาลผสมโดยพรรคการเมืองหลายพรรคที่ไม่มีเสียงข้างมากเด็ดขาดในสภา ซึ่งเป็นสภาวะที่มีการขับเคลื่อนอิทธิพลของพรรคร่วมรัฐบาลกับอำนาจบริหารผ่านความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์โดยตรง เนื่องจากอำนาจบริหารจำเป็นต้องอาศัยคะแนนเสียงของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคร่วมรัฐบาลเพื่อความอยู่รอด โดยรัฐบาลต้องมอบผลประโยชน์ทางการเมืองแก่พรรคร่วมรัฐบาลเป็นการตอบแทน ก่อให้เกิดรูปแบบเฉพาะทางการเมืองซึ่งพบได้บ่อยครั้งก่อนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) อาทิ การซื้อขายคะแนนเสียงของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การย้ายพรรคการเมือง (Party Hopping) และการเมืองแบบเล้าหมู (Pork-Barrel Politics) นำมาซึ่งการเมืองที่ไร้เสถียรภาพและนำไปสู่การปฏิรูปการเมืองโดยการยกย่องรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) ที่มุ่งเน้นการสร้างเสถียรภาพทางการเมืองให้แก่รัฐบาลผ่านบทบาทที่เข้มแข็งมากยิ่งขึ้นของพรรคการเมือง แต่กระนั้นความไม่เสถียรภาพของพรรคการเมืองกลับไม่ถูกนำไปใช้สร้างเสริมความมั่นคงของระบอบประชาธิปไตย หากแต่ถูกลอมรวมกับเครือข่ายของระบบอุปถัมภ์ผ่านการนำประชาชนมาเป็นเครื่องมือทางการเมืองมากกว่าทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแท้จริง อันนำไปสู่ระบบเผด็จการประชานิยม (Authoritarian Populism) และแม้ว่าจะมีการยกย่องรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2550) เพื่อแก้ปัญหาการผูกขาดทางการเมืองโดยพรรคการเมือง แต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2550) กลับลดทอนความเข้มแข็งของพรรคการเมือง ส่งผลต่อความอ่อนแอของเสถียรภาพทางการเมืองของไทยในภาพรวมไม่เพียงแต่เฉพาะพรรคการเมืองพรรคใดพรรคหนึ่งเท่านั้น (Tangsupvattana, 2011) ในการนี้การเมืองรูปแบบลักษณะเก่า

อันเกิดจากโครงสร้างของสถาบันการเมือง ที่เอื้อต่อดุลการ แลกเปลี่ยนระหว่างรัฐบาลกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรค ร่วมรัฐบาล ที่เคยสะท้อนถึงความต้อยเสถียรภาพของระบบ รัฐสภาไทยในอดีต ก็กลับมามีอิทธิพลในบริบททางการเมืองไทย ปัจจุบันอีกครั้งหนึ่ง

ในขณะที่วัฒนธรรมการเมืองไทยอยู่บนพื้นฐานของ ระบบอุปถัมภ์ที่ฝังรากลึกในสังคม วัฒนธรรมการเมืองใน ประเทศอังกฤษซึ่งเป็นแม่แบบของระบบรัฐสภาในประเทศไทย กลับมีความแตกต่างจากวัฒนธรรมการเมืองของประเทศไทย อย่างมาก ด้วยสังคมอังกฤษมีลักษณะค่อนข้างเป็นอันหนึ่ง อันเดียวกัน มีวัฒนธรรมการเมืองที่เป็นปัจเจกชนนิยมต่ำ ประชาชนมุ่งเน้นการเสียสละประโยชน์ส่วนบุคคลเพื่อ ประโยชน์ส่วนรวม และมีแนวโน้มเกิดการประนีประนอม ทางการเมืองระหว่างพรรคการเมืองที่มีความคิดเห็นขัดแย้งกัน ในเชิงหลักการสูง อันเป็นผลจากการปลูกฝังความมีวินัย และการทำงานร่วมกันเป็นทีม ประกอบกับการเปิดกว้างทาง แนวความคิดผ่านกระบวนการกล่อมเกล่าในสถาบันการศึกษา ให้แก่ประชาชนตั้งแต่เยาว์วัย (วิชัย ตันศิริ, 2539) ผลจาก ความแตกต่างในวัฒนธรรมการเมืองระหว่างประเทศไทย และประเทศอังกฤษทำให้เห็นภาพแนวคิดเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ ในอุดมคติของสังคมไทยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยเฉพาะด้าน ความเหมาะสมในการนำระบบรัฐสภามาใช้ในประเทศไทย ซึ่งมีโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมการเมืองอยู่บนพื้นฐานของระบบอุปถัมภ์ และขาดวัฒนธรรมการเมืองแบบมีส่วนร่วมของภาคประชาชนอย่างแท้จริง ทั้งนี้ รูปแบบการให้ ความเห็นชอบผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีโดยสมาชิกสภา ผู้แทนราษฎรในระบบรัฐสภา เมื่ออยู่ในบริบทวัฒนธรรม การเมืองไทยแล้วย่อมนำไปสู่การถูกแทรกแซงโดยระบบ อุปถัมภ์ในที่สุด

2. รัฐธรรมนูญในอุดมคติของสังคมไทย

2.1 รัฐธรรมนูญในอุดมคติของสังคมไทยต้องเป็น รัฐธรรมนูญที่ไม่กำหนดโครงสร้างสถาบันการเมืองที่เอื้อต่อ การถูกแทรกแซงโดยระบบอุปถัมภ์

2.1.1 การเลือกตั้งนายกรัฐมนตรีโดยตรง

โครงสร้างหลักของระบบรัฐสภาไทยได้รับ อิทธิพลจากรูปแบบการปกครองในระบบรัฐสภาของประเทศ อังกฤษ ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ ไม่อาจแบ่งแยกกันได้อย่างเด็ดขาด อันเป็นผลจากหลักความ มีอำนาจสูงสุดหรืออธิปไตยเป็นของรัฐสภา (Parliamentary sovereignty) (Madgwick & Woodhouse, 1995) ทั้งนี้

องค์กรภายนอกไม่อาจตรวจสอบรัฐสภาของประเทศอังกฤษได้ นอกจากองค์กรประกอบภายในรัฐสภาเอง กล่าวคือ สถาบัน กษัตริย์ ขุนนาง และสภาสามัญ (Loughlin, 2010) อย่างไรก็ตาม ระบบรัฐสภาอังกฤษมีพัฒนาการเปลี่ยนผ่านอำนาจของ สถาบันกษัตริย์ไปยังรัฐมนตรีซึ่งการดำรงตำแหน่งต้องขึ้น อยู่กับความไว้วางใจของสภาสามัญ (Finer, 1979) และ สภาขุนนางที่มีอำนาจลดน้อยลงนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1911 เป็นต้นมา (Barnett, 2013) ดังนั้น แม้โครงสร้างภายในของ รัฐสภาอังกฤษเองก็ไม่อาจใช้อำนาจควบคุมตรวจสอบกันได้ ในทางปฏิบัติ นอกจากนั้น ยังมีปัจจัยด้านความสัมพันธ์ที่ แนบแน่นระหว่างฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติอันเป็นผล โดยตรงจากการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีที่ขึ้นอยู่กับความ ไว้วางใจของสภาสามัญ ซึ่งแม้ว่าฝ่ายบริหารจะมีอำนาจขอ ความเห็นชอบจากสถาบันกษัตริย์ในการยุบสภาสามัญเพื่อ คงไว้ซึ่งความไว้วางใจที่สภาสามัญมีต่อคณะรัฐมนตรี แต่ใน ทางปฏิบัติ มาตรการดังกล่าวก็ไม่มีผลที่จะนำมาเป็นเงื่อนไข ในการถ่วงดุลอำนาจระหว่างนายกรัฐมนตรีและสภาสามัญ ได้จริง เพราะไม่มีหลักประกันว่าเมื่อนายกรัฐมนตรีใช้อำนาจ ยุบสภาแล้ว คณะรัฐมนตรีชุดเดิมจะได้อีกกลับเข้าดำรงตำแหน่งอีก ในสมัยถัดไป เป็นเหตุให้ความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายบริหาร และฝ่ายนิติบัญญัติในรูปแบบดังกล่าวมีลักษณะที่ไม่สอดคล้อง กับหลักการแบ่งแยกอำนาจ (Finer, 1979) และก่อให้เกิด โอกาสที่อำนาจนิติบัญญัติและบริหารจะตกไปอยู่ในความ ควบคุมขององค์กรเพียงองค์กรเดียว ซึ่งนอกจากจะเป็น อุปสรรคต่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนแล้ว (Barnett, 2013) ยังเป็นรูปแบบการปกครองที่อาจพัฒนา ไปสู่เผด็จการเสียงข้างมากได้ อย่างไรก็ตาม ลักษณะ เฉพาะของบริบทการเมืองอังกฤษที่ยึดถือหลักนิติธรรมอย่าง เคร่งครัด เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งของความสามารถ ในการดำรงระบอบประชาธิปไตยไว้ได้ แม้ในรูปแบบการ ปกครองที่รัฐสภาจะกุมอำนาจสูงสุดแต่เพียงองค์กรเดียว อัน เป็นผลจากการยอมรับอย่างจริงจังในหลักนิติธรรมที่ได้รับการ ส่งเสริมโดยหลักกฎหมายคอมมอนลอว์และธรรมเนียม ปฏิบัติต่างๆ (Madgwick & Woodhouse, 1995) ส่งผล ให้สิทธิเสรีภาพของประชาชนยังคงได้รับการคุ้มครองอย่าง เต็มที่

การที่ประเทศไทยรับเอารูปแบบการปกครองใน ระบบรัฐสภา ที่การดำรงตำแหน่งของนายกรัฐมนตรีขึ้นอยู่กับ คณะเสียงไว้วางใจของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จึงเป็น ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้รูปแบบสถาบันการเมืองของไทย เอื้อต่อความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ ด้วยเป็นการเปิดช่องว่าง

ให้เกิดการสร้างดุลการแลกเปลี่ยนขึ้นระหว่างฝ่ายบริหารที่ต้องการเสียงสนับสนุนจากสภาผู้แทนราษฎร กับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งที่สังกัดพรรคการเมืองเดียวกันกับผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีหรือพรรคการเมืองอื่นในกรณีรัฐบาลผสม และเปิดช่องว่างให้เกิดการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกันทั้งด้านการแสวงหาผลประโยชน์จากจัดสรรงบประมาณของรัฐ การดำรงตำแหน่งสำคัญในฝ่ายบริหารของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตลอดจนการกำหนดนโยบายของรัฐบาลที่เอื้อประโยชน์ต่อเครือข่ายระบบอุปถัมภ์ที่โยงใยฝ่ายบริหารและนิติบัญญัติเข้าไว้ด้วยกัน ซึ่งเป็นเงื่อนไขหลักของสภาพปัญหาการเมืองของไทย

รัฐธรรมนูญในอุดมคติของสังคมไทยจึงต้องไม่ก่อตั้งโครงสร้างสถาบันการเมืองที่เอื้อต่อดุลการแลกเปลี่ยนระหว่างฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ โดยกำหนดให้มีการเลือกตั้งนายกรัฐมนตรีโดยตรงและห้ามมิให้นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีเป็นสมาชิกพรรคการเมือง ซึ่งจะทำให้ฝ่ายบริหารเป็นอิสระจากฝ่ายนิติบัญญัติอย่างแท้จริง ทั้งจากการใช้อิทธิพลผ่านระบบอุปถัมภ์ของพรรคการเมืองในการดำรงตำแหน่งของนายกรัฐมนตรีผ่านการให้ความเห็นชอบโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และจากการร่วมมือระหว่างเครือข่ายระบบอุปถัมภ์ในการให้ความเห็นชอบผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและพรรคการเมืองในการหาเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งนอกจากจะเอื้อประโยชน์แก่นายกรัฐมนตรีที่มาจากพรรคการเมืองพรรคใหญ่แล้ว ยังไม่ก่อให้เกิดความหลากหลายด้านนโยบาย อันง่ายต่อการเกิดขึ้นของการผูกขาดทางการเมืองและการทุจริตคอร์รัปชันโดยกลุ่มผลประโยชน์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะในที่สุด

2.1.2 การนำระบบสัดส่วนมาใช้ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมดและการยกเลิควิสมถา

รูปแบบการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของไทยในปัจจุบัน ยังคงให้ความสำคัญแก่ระบบสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในระบบเขตเลือกตั้ง อันก่อให้เกิดปัญหาเรื้อรังกับโครงสร้างสถาบันการเมืองไทยทั้งระบบ ซึ่งเป็นผลจากการนำแนวคิดเกี่ยวกับระบบเลือกตั้งของต่างประเทศมาปรับใช้กับประเทศไทยโดยไม่สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม จึงเป็นช่องโหว่สำคัญที่ก่อให้เกิดเครือข่ายความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ระหว่างประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งกับเครือข่ายผู้มีอิทธิพลที่อยู่เบื้องหลังพรรคการเมือง และนำมาสู่ปัญหาการผูกขาดทางการเมืองในระดับชาติ ในการนี้ รัฐธรรมนูญในอุดมคติของสังคมไทยจึงต้องมุ่งปฏิรูประบบการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ไปยังระบบสัดส่วน ที่เป็นระบบซึ่งก่อให้เกิดความหลากหลายทางนโยบายและลดความเสี่ยงขององค์ประกอบในระบบสถาบันที่ไม่เป็นทางการ (อรรถกฤต ปัจฉิมพันธ์, 2556) และเป็นรูปแบบการเลือกตั้งที่เอื้อประโยชน์ให้พรรคขนาดเล็กและขนาดกลางสามารถสะท้อนเจตนารมณ์ของประชาชนผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งมากกว่าระบบเสียงข้างมาก ทั้งนี้ระบบเสียงข้างมากธรรมดาเขตละคน (Single-Member Constituency Majority System) เอื้อให้เกิดพรรคใหญ่สองพรรคโดยคะแนนของผู้แพ้เลือกตั้งสูญหายไปทั้งหมด (ปริญญา เทวานฤมิตรกุล, ม.ป.ป.) นอกจากนี้ ระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วนที่ผู้สมัครไม่จำเป็นต้องคลุกคลีกับพื้นที่นำไปสู่การตัดขาดความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ระหว่างกลุ่มธุรกิจการเมืองท้องถิ่นกับกลุ่มการเมืองระดับชาติโดยตรง ด้วยพรรคการเมืองที่ส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งไม่จำเป็นต้องสร้างสายสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์กับผู้มีอิทธิพลหรือหัวหน้าคะแนนในพื้นที่เขตเลือกตั้ง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มธุรกิจการเมืองท้องถิ่นเพื่อให้ได้คะแนนเสียงเหนือคู่แข่งในแต่ละเขตเลือกตั้ง ดังเช่นที่ปรากฏในปัจจุบันอีกต่อไป ทั้งนี้ ระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วนดังกล่าวต้องเป็นระบบการเลือกตั้งแบบเปิดเต็ม (Fully Open List) ซึ่งการเรียงลำดับของรายชื่อผู้สมัครที่ปรากฏในบัญชีรายชื่อเป็นไปโดยการสุ่มหรือเรียงตามลำดับตัวอักษร โดยไม่เน้นลำดับของผู้สมัครรับเลือกตั้งตามความต้องการของพรรคการเมืองดังเช่นที่เป็นอยู่ในประเทศไทย โดยในระบบบัญชีรายชื่อแบบเปิดเต็มเช่นนั้น ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีอิทธิพลอย่างเต็มที่ต่อการจัดเรียงลำดับผู้มีสิทธิเลือกตั้งในบัญชีรายชื่อใหม่ตามความพอใจของตน แม้กระทั่งสามารถขีดรายชื่อที่ปรากฏอยู่ในบัญชีรายชื่อออกและเติมรายชื่อบุคคลอื่นลงไป (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2554) โดยระบบนี้ที่สามารถกำจัดอิทธิพลของพรรคการเมืองในการรวบรวมกลุ่มนักธุรกิจการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติมาเรียงลำดับในบัญชีรายชื่อของพรรคการเมือง โดยจัดลำดับตามอัตราส่วนการสนับสนุนที่กลุ่มผลประโยชน์ดังกล่าวมอบให้แก่พรรคการเมืองเป็นการตอบแทน วิธีการนี้จะส่งผลให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับเลือกตั้งตามระบบสัดส่วน ตอบสนองเจตนารมณ์ของประชาชนผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งอย่างแท้จริงไม่ใช่เป็นเพียงการสะท้อนเจตจำนงของพรรคการเมืองที่เป็นผู้จัดทำบัญชีรายชื่อเท่านั้น

ในกรณีของการยกเลิควิสมถานั้น เมื่อพิจารณาจากบริบททางประวัติศาสตร์การตั้งวุฒิสภาหรือสภาสูงในประเทศซึ่งมิได้มีลักษณะของสหพันธรัฐ (Federal) แล้วจะพบได้ว่าสภาสูงในประเทศยุโรปตะวันตกซึ่งแพร่หลายไปทั่วโลกใน

เวลาต่อมานั้น เกิดจากการรับเอาแนวคิดของการที่ประเทศอังกฤษมีสองสภาในปี ค.ศ. 1815 ซึ่งเกิดจากความจำเป็นเพื่อตรวจสอบความเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริงของสภาล่าง ซึ่งในปัจจุบันนี้หมดสมัยนิยม และแนวคิดด้านการปฏิบัติหน้าที่ของสภาสูงในปัจจุบันโน้มเอียงไปในการใช้อำนาจด้านการทบทวนและให้คำปรึกษาหารือในการใช้อำนาจนิติบัญญัติของสภาล่าง ในขณะที่ประเทศซึ่งเป็นรูปแบบของสหพันธรัฐ เช่น เยอรมนี และสหรัฐอเมริกา พบว่าสภาสูงในกลุ่มประเทศดังกล่าวมีเหตุผลที่ชัดเจนด้านการเป็นตัวแทนองค์ประกอบของสหพันธรัฐด้านความแตกต่างของประชากรโดยภาพรวม (Finer, 1979)

ในกรณีของวุฒิสภาในประเทศไทยนั้น หากพิจารณาบริบททางประวัติศาสตร์การเมืองไทยแล้ว จะพบว่าโครงสร้างสถาบันการเมืองของไทยไม่ได้ประกอบด้วยวุฒิสภามาแต่แรก หากแต่วุฒิสภาปรากฏครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2489) เพื่อประโยชน์ด้านการถ่วงดุลอำนาจในรูปของพหุสภา ทั้งนี้เพราะในประเทศไทยประชาธิปไตยส่วนมากจะกำหนดอายุขั้นต่ำของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไว้ต่ำกว่าสมาชิกวุฒิสภา จึงจำเป็นต้องให้ผู้สูงอายุช่วยถ่วงดุลอำนาจ แต่ในทางปฏิบัติจากการที่ไม่ได้กำหนดอายุขั้นต่ำของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไว้ ทำให้อายุของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและของสมาชิกวุฒิสภาใกล้เคียงกัน และเป็นเหตุให้ประเทศประชาธิปไตยบางประเทศคงเหลือสภาผู้แทนราษฎรไว้เพียงแต่เพียงสภาเดียว (ปริทัศน์มยงค์, 2517)

สำหรับประเทศไทย จากการที่รูปแบบของประเทศไทยที่เป็นรัฐเดี่ยว จึงปราศจากความจำเป็นที่จะต้องมิวุฒิสภาเพื่อเป็นตัวแทนเชิงพื้นที่ซึ่งรวมกันเป็นสหพันธรัฐ ดังเช่นในกรณีของประเทศสหรัฐอเมริกาและเยอรมนี นอกจากนี้ กระบวนการสรรหาสมาชิกวุฒิสภาก็เปิดช่องทางแสวงหาผลประโยชน์ผ่านเครือข่ายความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์โดยตรง ทั้งนี้ รูปแบบการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาโดยการเลือกตั้ง นอกจากจะไม่สะท้อนเหตุผลด้านความจำเป็นของผู้แทนเชิงพื้นที่เนื่องจากความเป็นรัฐเดี่ยวของประเทศไทยแล้ว การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาโดยมีพื้นที่ซึ่งมีฐานคะแนนเสียงทับซ้อนกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ยังเป็นการเชื่อมโยงเครือข่ายของระบบอุปถัมภ์ในท้องถิ่นและระดับชาติของพรรคการเมืองเข้ากับวุฒิสภา จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่รัฐธรรมนูญในอุดมคติของสังคมไทยจะต้องยกเลิกวุฒิสภา แต่ในขณะที่เดียวกัน เพื่อให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและละเอียด

รอบคอบ จำเป็นที่จะต้องยกระดับคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพื่อให้มีคุณสมบัติเพียงพอแก่การปฏิบัติหน้าที่ด้านนิติบัญญัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าวุฒิสภา อาทิ กำหนดให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องมีอายุไม่น้อยกว่า 40 ปีบริบูรณ์ในวันสมัครรับเลือกตั้ง และต้องสำเร็จการศึกษาในระดับที่ไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า เป็นต้น

2.2 รัฐธรรมนูญในอุดมคติของสังคมไทยต้องเป็นรัฐธรรมนูญที่มีบทบาทในการให้หลักประกันความมั่นคงแก่ประชาชนชาวไทยแทนที่ระบบอุปถัมภ์

2.2.1 การรับประกันความเสมอภาคในการเข้าถึงทรัพยากรอันจำเป็นแก่การดำรงชีพ และอยู่ดีกินดีของประชาชนชาวไทย

ปัญหาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงทรัพยากรอันจำเป็นแก่การดำรงชีพและการอยู่ดีกินดี เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ผลักดันให้ประชาชนหันหน้าเข้าสู่ความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ ซึ่งปัญหาความเหลื่อมล้ำดังกล่าวอาจเป็นความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงโอกาสในการทำมาหาเลี้ยงชีพ เช่น ข้อจำกัดของการเข้าถึงบริการสาธารณสุข โดยเฉพาะด้านการขนส่ง ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเจริญเติบโตของพ่อค้าคนกลาง และส่งเสริมให้เกิดระบบอุปถัมภ์ระหว่างกลุ่มทุนกับเกษตรกรที่ประสบปัญหาในการเข้าถึงตลาด หรือความสำคัญของการได้รับปริญญาจากต่างประเทศที่มีผลต่อโอกาสในการทำงาน เป็นต้น (เบ็คเซตต์, 2545) รวมถึงปัญหาด้านการขาดแคลนความรู้เปิดโอกาสให้ผู้อุปถัมภ์ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน อาทิ แพทย์ และทนายความ (สกอตต์, 2545) ในการนี้ รัฐธรรมนูญในอุดมคติของสังคมไทยนอกจากต้องวางโครงสร้างสถาบันการเมืองที่ไม่เอื้อต่อดุลการแลกเปลี่ยนในระบบอุปถัมภ์แล้ว เพื่อให้การตัดวงจรเครือข่ายความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์มีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องให้ความสำคัญแก่ความเสมอภาคของประชาชน โดยเฉพาะการเสริมสร้างโอกาสในการเข้าถึงปัจจัยในการดำรงชีพ ดังนั้น ความเหลื่อมล้ำทางสังคม จึงส่งผลให้เกิดระบบอุปถัมภ์ และเมื่อพิจารณาการแลกเปลี่ยนของผู้รับอุปถัมภ์ จะพบว่าประกอบด้วยด้วยความสมัครใจเสมอ แม้ว่าความสมัครใจดังกล่าวจะมีมูลเหตุมาจากความจำเป็นที่บีบคั้นก็ตาม นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญในอุดมคติของสังคมไทยต้องให้ความสำคัญกับการกระจายความเจริญทางเศรษฐกิจออกจากเมืองหลวง โดยเฉพาะด้านโครงสร้างพื้นฐานของประเทศที่เข้าถึงประชาชนในระดับรากหญ้า เพื่อเสริมสร้างศักยภาพในการเข้าสู่ตลาดได้ด้วยตนเอง และยังคงควรให้

ความสำคัญกับบทบาทของระบบคุณธรรมในการเข้าดำรงตำแหน่งและการเลื่อนระดับขั้นของข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยเฉพาะการลดค่านิยมการให้ความสำคัญแก่วุฒิการศึกษาจากต่างประเทศมากกว่าวุฒิการศึกษาภายในประเทศในการเข้ารับราชการหรือการเลื่อนตำแหน่งหน้าที่ราชการ รวมถึงส่งเสริมการให้โอกาสแก่เอกชนในการจัดบริการสาธารณะแทนการผูกขาดโดยรัฐบาล และยอมรับสถานะและการให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาดั้งเดิมของประชาชนไม่น้อยกว่ารูปแบบทางการที่ได้รับการยอมรับโดยระบบราชการ ในกรณี แนวทางที่กล่าวมาอาจมีบทบาทในการตัดตอนอิทธิพลของกลุ่มผู้อุปถัมภ์ในรูปแบบของข้าราชการหรือกลุ่มอำนาจเก่าออกจากประชาชนได้อย่างแท้จริง โดยผ่านกระบวนการเพิ่มศักยภาพด้านโอกาสและความสามารถในการพึ่งพาตนเองของประชาชนชาวไทยในภาพรวม

2.2.2 การรับประกันเสถียรภาพให้แก่ชุมชนเพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงให้แก่ประชาชนแทนที่เครือข่ายของระบบอุปถัมภ์

การผูกขาดการบริหารและจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยรัฐมาเป็นระยะเวลานานนอกจากจะก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำด้านการจัดสรรทรัพยากรที่ไม่เป็นธรรมแล้ว การละเลยบทบาทของชุมชนและการขยายตัวของรัฐในการเข้ามามีบทบาทต่อวิถีชีวิตของประชาชน ส่งผลต่อความสามารถที่ลดลงอย่างต่อเนื่องในการพึ่งพาตนเองของประชาชนโดยเฉพาะชาวชนบท ซึ่งเปิดโอกาสให้เกิดการแทรกแซงโดยกลุ่มทุนและผู้มีความเกี่ยวข้องกับการผูกขาดอำนาจทางการเมืองในระดับท้องถิ่นโดยตรง (พงศ์เสวก เอนกจรรย์ และ นวพร ศิริบันเทงศิลป์, 2555) เมื่อพิจารณาในแง่เศรษฐศาสตร์ ชุมชนและสถาบันครอบครัวที่มีความเข้มแข็ง สามารถเข้าแทนที่อุปสงค์ที่ประชาชนต้องการจะได้รับจากผู้อุปถัมภ์ โดยเฉพาะด้านการเป็นหลักประกันให้ความมั่นคงในการดำรงชีวิตและการอยู่ดีกินดี ทั้งนี้ความร่วมมือของชุมชนและสถาบันครอบครัวที่มีเสถียรภาพสามารถนำไปสู่รูปแบบความสัมพันธ์ของกลุ่มแยกประเภท (Categorical Grouping) ซึ่งเป็นความสัมพันธ์แนวราบระหว่างบุคคลที่มีลักษณะร่วมกันและคำนึงถึงผลประโยชน์ที่มีร่วมกันในภายในกลุ่ม โดยไม่มีความซับซ้อนด้านชนชั้นของบุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ดังเช่นรูปแบบความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ (สกอตต์, 2545) นอกจากนี้ ความสำเร็จของการรวมกลุ่มที่เข้มแข็งของชุมชน สามารถลดโอกาสการเข้าครอบงำประชาชนระดับรากหญ้า ผ่านการสร้างเครือข่าย

ความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ระหว่างบุคคลที่มีความแตกต่างทางชนชั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ (นุศลี ทวีวงศ์, 2552) นอกจากนี้ การรับประกันเสถียรภาพให้แก่ชุมชนที่จะสัมฤทธิ์ผลจะเกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นรูปธรรมได้จากเงื่อนไขด้านความเป็นอิสระจากการสนับสนุนทางนโยบายของรัฐบาล ซึ่งปราศจากการแทรกแซงโดยองค์กรของรัฐ ที่ส่งผลเสียต่อศักยภาพในการพึ่งพาตนเองของประชาชนโดยตรง รัฐธรรมนูญในอุดมคติของสังคมไทยจึงต้องให้หลักประกันเสถียรภาพแก่ชุมชนในด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนอย่างแท้จริง และมีลักษณะบูรณาการ โดยมุ่งให้ชุมชนสามารถเข้าถึงศักยภาพสูงสุดในการบริหารและจัดการตนเอง นอกจากนี้ ยังต้องมีการรับประกันการได้รับจัดสรรงบประมาณที่เพียงพอแก่ความจำเป็นของชุมชนในการบริหารและจัดการทรัพยากรของตนเอง โดยปราศจากการแทรกแซงของรัฐ ซึ่งจะก่อให้เกิดภาวะย้อนแย้งกับหลักการรับประกันเสถียรภาพของชุมชนตามรัฐธรรมนูญ

unสรุป

บทเรียนจากวิกฤตการณ์ทางการเมืองของประเทศไทย นับแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน เป็นเครื่องบ่งชี้สำคัญอันแสดงถึงความบกพร่องของรัฐธรรมนูญที่มุ่งรับเอารูปแบบการปกครองในระบบรัฐสภาของต่างประเทศมาปรับใช้กับประเทศไทย แต่ในขณะเดียวกันกลับละเลยอิทธิพลของระบบอุปถัมภ์ที่ฝังรากลึกในสังคมไทย ตลอดจนความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ที่แทรกซึมอยู่ในโครงสร้างสถาบันการเมืองและก่อให้เกิดสภาพปัญหาทางการเมืองซ้ำซากตลอดมา ผู้เขียนจึงเสนอแนะให้มีการคำนึงถึงความสำคัญของรัฐธรรมนูญ ในการกำหนดโครงสร้างสถาบันการเมืองที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมการเมืองแบบอุปถัมภ์ โดยเฉพาะการแบ่งแยกอำนาจระหว่างฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติให้เป็นอิสระจากกันอย่างแท้จริงผ่านกระบวนการเลือกตั้งนายกรัฐมนตรีโดยตรง รวมถึงการส่งเสริมคุณค่าของรัฐธรรมนูญในด้านการเป็นหลักประกันความมั่นคงอย่างยั่งยืนให้แก่ประชาชนแทนที่บทบาทของระบบอุปถัมภ์ โดยรับประกันความเสมอภาคทางโอกาสแก่ประชาชนและการเสริมสร้างเสถียรภาพให้แก่ชุมชน นอกจากนี้แล้ว การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและนักวิชาการจากทุกภาคส่วนในการยกร่างรัฐธรรมนูญ ก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้รัฐธรรมนูญมีลักษณะสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยอย่างบูรณาการ เพื่อให้รัฐธรรมนูญสามารถดำรงรูปแบบการปกครองในระบบประชาธิปไตย

ไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพท่ามกลางวัฒนธรรมการเมืองแบบ
อุปถัมภ์ของไทย สัมกับการเป็นรัฐธรรมนูญในอุดมคติของ
สังคมไทยอย่างแท้จริง ❖

บรรณานุกรม

- จรัส สุวรรณมาลา. (ม.ป.ป.). วัฒนธรรมการเมือง
ท้องถิ่นในประเทศไทย. สืบค้นเมื่อ 19 กันยายน
2558, จาก [http://kpi.ac.th/media/pdf/
M7_121.pdf](http://kpi.ac.th/media/pdf/M7_121.pdf)
- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2554). การเลือกตั้งแบบ
ระบบบัญชีรายชื่อ. สืบค้นเมื่อ 13 เมษายน
2558, จาก [http://kpi2.kpi.ac.th/wiki/
index.php/การเลือกตั้งแบบระบบบัญชี
รายชื่อ](http://kpi2.kpi.ac.th/wiki/index.php/การเลือกตั้งแบบระบบบัญชี
รายชื่อ)
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2547). *อ่านวัฒนธรรมการเมืองไทย*.
กรุงเทพฯ: มติชน.
- นุศจี ทวีวงศ์ (บก.). (2552). *สิทธิชุมชน มิติประมง
พื้นบ้าน*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่
ยั่งยืน.
- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2555). แนวทางในการปฏิรูป
โครงสร้างสถาบันการเมืองของไทย: ศึกษา
กรณีรัฐสภา. สืบค้นเมื่อ 12 เมษายน 2558,
จาก http://kpi.ac.th/media/pdf/M10_38.pdf
- บัณฑิต นิจราน. (2557). ปฏิรูปประเทศ: หัวใจอยู่
ที่ระบบอุปถัมภ์และธรรมาภิบาล. สืบค้นเมื่อ
11 เมษายน 2558, จาก [http://www.
bangkokbiznews.com/blog/
detail/553718](http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/553718)
- เบ็ชเช็ด, เอช. ดี. (2545). โครงสร้างสังคมอย่าง
เป็นทางการกับกฎเกณฑ์ พฤติกรรม ที่ไม่ได้
ระบุเป็นลายลักษณ์อักษรในชนบทของไทย:
ตัวแบบของความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์
และผู้รับอุปถัมภ์ (ปรีชา คุวินทร์พันธุ์, ผู้แปล).
ใน อมรา พงศาพิชญ์ และ ปรีชา คุวินทร์พันธุ์
(บก.), *ระบบอุปถัมภ์* (พิมพ์ครั้งที่ 3, น. 259-
311). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

- ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. (ม.ป.ป.). ส.ส. กับความ
เป็นผู้แทนปวงชนในรัฐธรรมนูญ 2550: ปัญหา
ของระบบเลือกตั้งและการบังคับให้สังกัด
พรรคกับการแบ่งแยกอำนาจ. สืบค้นเมื่อ
13 เมษายน 2558, จาก [http://www.
peace.mahidol.ac.th/th/index.
php?option=com_content&task=view
&id=487&Itemid=162](http://www.peace.mahidol.ac.th/th/index.
php?option=com_content&task=view
&id=487&Itemid=162)
- ปรีดี พนมยงค์. (2517). *ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญ
เบื้องต้นกับการร่างรัฐธรรมนูญ*. กรุงเทพฯ:
นิติเวช.
- พงศ์เสวก เอนกจักษ์พร, และ นวพร ศิริบัณฑิตศิลป์.
(2555). สิทธิชุมชนกับการแก้ปัญหาความ
เหลื่อมล้ำในสังคมไทย. *วารสารนักบริหาร*,
32(1), 183-189.
- พลศักดิ์ จิโรศิริ. (2545). ปัญหาการเมืองไทย
ด้านวัฒนธรรมการเมือง. ใน *หนังสือที่ระลึก
วันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรม
ราชกุมารี ประจำปีการศึกษา 2545* (น.160-
183). กรุงเทพฯ: สันติศิริการพิมพ์.
- พิทยา มาคมินทร์ไชยนา. (2548). วัฒนธรรมการเมือง
ของไทย: ข้อสังเกตและพิจารณา. *วารสาร
ปารีชาต*, 18(1), 91-94.
- รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. (2536). *อนิจลักษณะของ
การเมืองไทย เศรษฐศาสตร์วิเคราะห์ว่าด้วย
การเมือง*. กรุงเทพฯ: ผู้จัดการ.
- วิชัย ต้นศิริ. (2539). *การปฏิรูปการเมืองไทย:
มุมมองของการศึกษาเปรียบเทียบ*. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิศรุตาทองแกมแก้ว. (ม.ป.ป.). พัฒนาการวัฒนธรรม
ทางการเมืองไทย: จาก “ประชาธิปไตย
แบ่งบาน” สู่ “การปฏิรูปประเทศ”. สืบค้นเมื่อ
19 กันยายน 2558, จาก [http://pol.cum.
ac.th/proceedings-download.php?
proceedings_id=67](http://pol.cum.
ac.th/proceedings-download.php?
proceedings_id=67)

- สกอตต์, เจ. ซี. (2545). การเมืองในระบบผู้อุปถัมภ์กับผู้รับอุปถัมภ์และการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ปรีชา คุวินทร์พันธุ์, ผู้แปล). ใน อมรา พงศาพิชญ์ และ ปรีชา คุวินทร์พันธุ์ (บก.), *ระบบอุปถัมภ์* (พิมพ์ครั้งที่ 3, น. 39-136). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สกอตต์, เจ. ซี., และ เคิร์ทวีย์เลียต บี. เจ. (2545). ผู้อุปถัมภ์ดั้งเดิมในชนบทสูญเสียความชอบธรรมได้อย่างไร: ทฤษฎีจากประสบการณ์ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์, ผู้แปล). ใน อมรา พงศาพิชญ์ และ ปรีชา คุวินทร์พันธุ์ (บก.), *ระบบอุปถัมภ์* (พิมพ์ครั้งที่ 3, น. 437-519). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สัจจาภิรมย์ อุดมราชภัคดี, พระยา. (2557). *เล่าให้ลูกฟัง*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- อคิน รพีพัฒน์, ม.ร.ว. (2545). ระบบอุปถัมภ์และโครงสร้างชนชั้นสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (จรรยา เศรษฐบุตร, ผู้แปล). ใน อมรา พงศาพิชญ์ และ ปรีชา คุวินทร์พันธุ์ (บก.), *ระบบอุปถัมภ์* (พิมพ์ครั้งที่ 3, น. 137-184). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรรถกฤต ปัจฉิมนันท์. (2556). การออกแบบระบบเลือกตั้งในฐานะสถาบันการเมืองเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาประเทศไทย. *รัฐศาสตร์สาร*, 34(3), 1-158.
- ฮอลล์, เอ. (2545). ความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์ แนวคิดและคำศัพท์ (ปรีชา คุวินทร์พันธุ์, ผู้แปล). ใน อมรา พงศาพิชญ์ และ ปรีชา คุวินทร์พันธุ์ (บก.), *ระบบอุปถัมภ์* (พิมพ์ครั้งที่ 3, น. 25-37). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Barnett, H. (2013). *Constitutional & administrative law* (10th ed.). Milton Park, England: Routledge.
- Finer, S. E. (ed.). (1979). *Five constitutions*. Sussex, UK: The Harvester Press.
- Loughlin, M. (2010). *Foundation of public law*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Madgwick, P., & Woodhouse, D. (1995). *The law and politics of the constitution of the United Kingdom*. Hertfordshire, UK: Harvester Wheatsheaf.
- Tangsupvattana, A. (2011). Political de-development, corruption and governance in Thailand. In H., Suharko, A. B. Javier & A. Tangsupvattana (Eds.), *Limits of good governance in developing countries* (pp. 71-102). Bulaksumur, Indonesia: Gadjah Mada University Press.
- Thornton, L. (2000). Combating corruption at the grassroots: The Thailand experience 1999-2000. Retrieved April 11, 2015, from https://www.ndi.org/files/1134_th_corrupt.pdf

Translated Thai References

- Anekchamngorn, P., & Siribunteangsin, N. (2012). Community rights to solve the problem of inequality in Thai society. *Executive Journal*, 32(1), 183-189. (in Thai)
- Banomyong, P. (1974). *Democratic and the preliminary constitution with the drafting of the constitution*. Bangkok: Neetiwej. (in Thai)
- Bechtedt, H. D. (2002). Formal social structures and unwritten rules of behaviour in rural Thailand-the paradigm of the patron-client model (P. Khuwinbhun, Trans.). In A. Bhongsaphish & P. Khuwinbhun (Eds.), *Patronage system* (3rd ed., pp. 259-311). Bangkok: Chulalongkorn University Press. (in Thai)
- Dhewanarumitkul, P. (n.d.). M.P. and people representation in 2007 constitution: Problems with the electoral systems and compulsion to the political party affiliation, along with the separation of powers. Retrieved April 13, 2015, from http://www.peace.mahidol.ac.th/th/index.php?option=com_content&task=view&id=487&Itemid=162 (in Thai)

- EawSriwong, N. (2004). *Reading Thai political culture*. Bangkok: Matichon. (in Thai)
- Hall, A. (2002). Patron-client relations: Concepts and terms (P. Bhongsawat, Trans.). In A. Bhongsaphish & P. Khuwinbhun (Eds.), *Patronage system* (3rd ed., pp. 25-37). Bangkok: Chulalongkorn University Press. (in Thai)
- Jirakraisiri, P. (2002). Thai political problem on political culture. *The 2002 HRH Princess Maha Chakri Sirindhorn commemorative book*. (pp.160-183). Bangkok: Srinakharinwirot University. (in Thai)
- Masminchainara, P. (2005). Thai political culture: Viewpoint and consideration. *Parichat Journal*, 18(1), 91-94. (in Thai)
- Mektrairat, N. (2011). Party list electoral system. Retrieved April 13, 2015, from <http://kpi2.kpi.ac.th/wiki/index.php/การเลือกตั้งแบบระบบบัญชีรายชื่อ> (in Thai)
- Nitthaworn, B. (2014). Country reform: The heart is at patronage system and good governance. Retrieved April 11, 2015, from <http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/553718> (in Thai)
- Putchimnun, A. (2013). Institutional designs for political institution under Thai development: Electoral systems. *Political Science Journal*, 34(3), 1-158. (in Thai)
- Rabibhadana, A. M. R. (2002). Clientship and class structure in the early Bangkok period (J. Sethabuttra, Trans.). In A. Bhongsaphish & P. Khuwinbhun (Eds.), *Patronage system* (3rd ed., pp. 137-184). Bangkok: Chulalongkorn University Press. (in Thai)
- Scott, J. C. (2002). Patron-client politics and political change in southeast asia (P. Khuwinbhun, Trans.). In A. Bhongsaphish & P. Khuwinbhun (Eds.), *Patronage system* (3rd ed., pp. 39-136). Bangkok: Chulalongkorn University Press. (in Thai)
- Scott, J. C., & Keikviliat, B. J. (2002). How traditional rural patrons lose legitimacy: A theory with special reference to Southeast Asia (P. Bhongsawat, Trans.). In A. Bhongsaphish & P. Khuwinbhun (Eds.), *Patronage system* (3rd ed., pp. 437-519). Bangkok: Chulalongkorn University Press. (in Thai)
- Singkhaneti, B. (2012). Guidelines for Thai political institution structure reform: Study case of parliament. Retrieved April 12, 2015, from http://kpi.ac.th/media/pdf/M10_38.pdf (in Thai)
- SujjaBhirom Udomrajabhugdi, Phraya. (2014). *Tales for a child*. Bangkok: Matichon. (in Thai)
- Suwanmala, J. (n.d.). Rural political culture in Thailand. Retrieved September 19, 2015, from http://kpi.ac.th/media/pdf/M7_121.pdf (in Thai)
- Thanapornpun, R. (1993). *Unstable manner of Thai politics: Economic analyzing about politics*. Bangkok: Poojudkarn. (in Thai)
- Thaweewong, N. (Ed.). (2009). *Community rights: Local fishery dimension*. Bangkok: Foundation for Durable Development. (in Thai)
- Thonggaemgaew, W. (n.d.). Development in Thai political culture: From “democratic enlightenment” to “country reform”. Retrieved September 19, 2015, from http://pol.cmu.ac.th/proceedings-download.php?proceedings_id=67 (in Thai)
- Tunsiri, W. (1994). *Thai political reform: Aspect of comparative studies*. Bangkok: Chulalongkorn University. (in Thai)